
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

В. В. Зянько

**ОСНОВИ
МІКРОЕКОНОМІКИ**

Навчальний посібник

Київ 2009

В. В. Зянько

УБК 330.101.542(075.8)

ББК 6501я73

З-99

***Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, які
навчаються за напрямом підготовки «Менеджмент»
(лит №1.4/18-Г-52 від 10.01.2009 р.)***

Рецензенти:

А. В. Сірко – професор кафедри основ економічної теорії Вінницького Інституту економіки Тернопільського національного економічного університету, доктор економічних наук;

А. О. Прутська – завідувач кафедри фінансів Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету, доктор економічних наук, професор.

З-99 Зянько В. В. Основи мікроекономіки. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів. Вид. 2-е, перероблене і доповнене. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2009. – 344 с.

ISBN 978-966-194-004-7

Мета посібника – вироблення вміння об'єктивно і комплексно оцінювати економічну ситуацію, виходячи з ролі окремого суб'єкта у ринковій економіці. Логіка викладення матеріалу побудована на розгляді економічної поведінки суб'єктів господарювання, виходячи з принципу раціональності таких дій, що зрештою зменшують економічні втрати або збільшують вигоду.

Книга складається з шести частин. Перша присвячена основам мікроекономічного аналізу. У другій йдеться про теорію раціональної поведінки споживача. Третя містить опис виробничої функції та аналіз основних видів витрат і доходів підприємницької фірми. У четвертій і п'ятій частинах вивчається поведінка фірми і домогосподарства у різних ринкових ситуаціях і даються відповіді на питання, як встановлюється ринкова ціна на товари та виробничі ресурси, і який обсяг випуску благ забезпечує максимальний прибуток чи мінімальні збитки. У шостій частині розглянуто проблеми загальної ринкової рівноваги, розширено дослідження економічної ефективності.

Посібник розрахований для студентів економічних спеціальностей. Він також корисний для аспірантів, викладачів, підприємців

ISBN 978-966-194-004-7

© Зянько В.В., 2009

© Видавничий дім «Слово», 2009

З М І С Т

Передмова.....	8
Частина I ВСТУП У МІКРОЕКОНОМІКУ	
Розділ 1 ПРЕДМЕТ ТА МЕТОДИ КУРСУ «МІКРОЕКОНОМІКА».....	9
1.1. Предмет мікроекономічної теорії, її суб'єкти і об'єкти, місце в системі економічних наук.....	9
1.2. Крива виробничих можливостей та її властивості. Альтернативна вартість	18
1.3. Основні методи мікроекономічного дослідження. Позитивний та нормативний аналіз.....	21
<i>Контрольні запитання та практичні завдання</i>	25
<i>Основні терміни і поняття</i>	26
Розділ 2 КРУГООБІГ РЕСУРСІВ, ПРОДУКТІВ І ДОХОДІВ У РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ.....	27
2.1. Ринок, його ознаки, умови функціонування та чинники розвитку ...	27
2.2. Координація дій суб'єктів господарювання у ринковій та командній економіках	31
2.3. Основні питання ринкової економіки: що? як? хто? для кого?	34
2.4. Механізм економічного контролю на конкурентних та неконкурентних ринках	38
<i>Контрольні запитання та практичні завдання</i>	40
<i>Основні терміни і поняття</i>	41
Розділ 3 АНАЛІЗ ПОПИТУ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	42
3.1. Поняття попиту та пропозиції і їх вплив на механізм функціонування ринку	42
3.2. Крива попиту та чинники, що впливають на неї.....	45
3.3. Крива пропозиції та чинники, що впливають на неї.....	51
3.4. Встановлення ринкової рівноважної ціни та її теоретичне і практичне значення	55
3.5. Аналіз чинників, що впливають на попит на інноваційну продукцію	61
<i>Контрольні запитання та практичні завдання</i>	68
<i>Основні терміни і поняття</i>	71
Розділ 4 ЕЛАСТИЧНІСТЬ ПОПИТУ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	72
4.1. Поняття цінової еластичності попиту	72
4.2. Способи оцінки цінової еластичності попиту	75
4.3. Чинники, що впливають на цінову еластичність попиту	78
4.4. Перехресна еластичність та еластичність попиту за доходами споживача	79
4.5. Цінова еластичність пропозиції і основні чинники впливу на неї	82
4.6. Вплив на зміну еластичності пропозиції тривалості часу.....	87
4.7. Практичне значення концепції еластичності	89
ОСНОВИ МІКРОЕКОНОМІКИ	5

4.8. Державне втручання у механізм взаємодії попиту та пропозиції і його наслідки для споживачів і виробників.....	90
<i>Контрольні запитання та практичні завдання</i>	93
<i>Основні терміни і поняття</i>	95

Частина II ВИБІР СПОЖИВАЧА

Розділ 5 ТЕОРІЯ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА.....	96
5.1. Вибір та уподобання споживача.	96
5.1.1. Бюджет споживача та його використання. Закон Енгеля. Суверенітет споживача.....	96
5.1.2. Основні припущення щодо раціональної поведінки споживача. ...	97
5.1.3. Описання переваг споживача з ординальних та кардинальних позицій	99
5.2. Ординальна теорія поведінки споживача	99
5.2.1. Крива і карта байдужості	99
5.2.2. Гранична норма заміщення і форми карт байдужості	103
5.2.3. Бюджетні обмеження і бюджетна лінія.....	106
5.2.4. Рівновага споживача	109
5.3. Залежність споживання блага від доходу та ціни. Ефекти доходу та заміщення за Є.Слущким та Дж.Хіксом.	112
5.4. Кардинальна теорія поведінки споживача.....	121
5.4.1. Закон спадної граничної корисності.....	121
5.4.2. Описання переваг споживача за допомогою правила максимізації граничної корисності	123
<i>Контрольні запитання та практичні завдання</i>	126
<i>Основні терміни і поняття</i>	128
Розділ 6 ВИБІР У ВИПАДКУ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ РЕЗУЛЬТАТУ	129
6.1. Види економічного ризику та методи його визначення	129
6.2. Кількісні критерії виміру ступеня ризику.....	131
6.3. Ставлення людей до ризику та ситуацій невизначеності.....	135
6.4. Способи зниження ступеня економічного ризику	137
<i>Контрольні запитання та практичні завдання</i>	141
<i>Основні терміни і поняття</i>	141

Частина III ВИРОБНИКИ: ВИТРАТИ І ДОХОДИ

Розділ 7 ВИРОБНИЦТВО І ВИТРАТИ ФІРМИ	142
7.1. Основи теорії виробництва.....	142
7.1.1. Основні фактори виробництва.	142
7.1.2. Виробнича функція, її властивості та використання.	143
7.2. Основні види виробничих витрат та їх класифікація.	149
7.2.1. Витрати фірми і витрати суспільства.	149
7.2.2. Бухгалтерські та економічні, явні та неявні витрати.	151
7.2.3. Короткостроковий і довгостроковий періоди діяльності фірми ..	153
7.2.4. Постійні та змінні витрати.....	154

7.2.5. Середні витрати	156
7.2.6. Граничні витрати	156
7.3. Динаміка витрат фірми у короткостроковому періоді	157
7.4. Динаміка довгострокових витрат фірми та економія на масштабах виробництва	159
<i>Контрольні запитання та практичні завдання</i>	163
<i>Основні терміни і поняття</i>	166
Розділ 8 ДОХІД ТА ПРИБУТОК ФІРМИ	167
8.1. Основні види грошового доходу та натурального продукту фірми	167
8.2. Основні види прибутку фірми.....	169
8.3. Підприємницький дохід: його використання та фактори зростання	172
<i>Контрольні запитання та практичні завдання</i>	173
<i>Основні терміни і поняття</i>	174
Частина IV ОСНОВНІ РИНКОВІ ФОРМИ	
Розділ 9 ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІНИ І ОБСЯГУ ВИРОБНИЦТВА КОНКУРЕНТНОЮ ФІРМОЮ	175
9.1. Характерні риси абсолютної конкуренції.....	175
9.2. Попит і дохід фірми в умовах абсолютної конкуренції	177
9.3. Максимізація прибутку та мінімізація збитків конкурентної фірми у короткостроковому періоді	179
9.3.1. Принцип порівняння валового доходу фірми з валовими витратами.....	179
9.3.2. Принцип зіставлення граничного доходу фірми з граничними витратами.....	183
9.4. Довгострокова рівновага конкурентної фірми	187
9.5. Рівновага конкурентної галузі та особливості кривої пропозиції галузі з постійними, зростаючими і спадними витратами	191
<i>Контрольні запитання та практичні завдання</i>	196
<i>Основні терміни і поняття</i>	199
Розділ 10 ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІНИ ТА ОБСЯГІВ ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ ЧИСТОЇ МОНОПОЛІЇ	200
10.1. Характерні риси чистої монополії та умови збереження фірмою монопольного становища	200
10.2. Два способи визначення ступеня монопольної влади фірми на ринку	203
10.3. Попит, ціна, валовий і граничний дохід фірми в умовах чистої монополії	205
10.4. Максимізація прибутку чи мінімізація збитків фірми в умовах чистої монополії у коротко- та довгостроковому періодах	209
10.5. Наслідки панування монополій і необхідність антимонопольного регулювання.....	214
<i>Контрольні запитання та практичні завдання</i>	216

<i>Основні терміни і поняття</i>	217
Розділ 11 МОНОПОЛІСТИЧНА КОНКУРЕНЦІЯ І ОЛІГОПОЛІЯ	218
11.1. Поняття та основні ознаки монополістичної конкуренції	218
11.2. Встановлення рівноважної ціни та оптимальних обсягів виробництва в умовах монополістичної конкуренції	220
11.3. Ефективність монополістичної конкуренції.....	223
11.4. Роль реклами в умовах монополістичної конкуренції	224
11.5. Поняття та основні ознаки олігополії.....	225
11.6. Поведінка фірми на олігополістичному ринку та основні моделі олігополістичного ціноутворення	227
11.7. Особливості поведінки фірми у різних ринкових ситуаціях	235
<i>Контрольні запитання та практичні завдання</i>	238
<i>Основні терміни і поняття</i>	239
Частина V РИНКИ ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА	
Розділ 12 ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОПИТУ НА ВИРОБНИЧІ РЕСУРСИ	240
12.1. Відмінності ринків виробничих ресурсів від ринків готової продукції та основні чинники, що впливають на обсяг попиту на ресурс	240
12.2. Визначення попиту на ресурс в умовах чистої конкуренції.	241
12.3. Особливості визначення попиту на ресурс в умовах недосконалої конкуренції	245
12.4. Основні чинники, що впливають на попит на ресурс у довгостроковому періоді діяльності фірми.....	247
12.5. Мінімізація витрат та максимізація прибутку при використанні двох змінних виробничих ресурсів	251
<i>Контрольні запитання та практичні завдання</i>	253
<i>Основні терміни і поняття</i>	253
Розділ 13 ОСОБЛИВОСТІ ПРОПОЗИЦІЇ НА РИНКУ ПРАЦІ ТА ВИЗНАЧЕННЯ РІВНОВАЖНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ	254
13.1. Сутність заробітної плати та особливості пропозиції індивідуумом своєї праці	254
13.2. Визначення рівноважної заробітної плати на конкурентному ринку праці	256
13.3. Визначення рівноважної заробітної плати на ринку моносонії ..	259
13.4. Причини диференціації заробітної плати	261
<i>Контрольні запитання та практичні завдання</i>	263
<i>Основні терміни і поняття</i>	264
Розділ 14 МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ВІДСОТКОВОЇ СТАВКИ ТА РЕНТИ	265
14.1. Позичковий відсоток і відсоткова ставка.....	265
14.2. Дисконтування як спосіб визначення ефективності інвестицій	267

14.3. Основні чинники впливу на рівень відсоткової ставки	270
14.4. Економічна природа і механізм формування земельної ренти.....	273
14.5. Форми та види земельної ренти	275
<i>Контрольні запитання та практичні завдання</i>	277
<i>Основні терміни і поняття</i>	278
Частина VI ЗАГАЛЬНА РІВНОВАГА І ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ	
Розділ 15 ЗАГАЛЬНА РИНКОВА РІВНОВАГА	279
15.1. Аналіз загальної ринкової рівноваги	280
15.2. Досягнення економічної ефективності за Парето	283
15.2.1. Аналіз економічної ефективності при обміні	284
15.2.2. Досягнення економічної ефективності при виробництві	291
15.3. Основні причини неспроможності ринку	296
<i>Контрольні запитання та практичні завдання</i>	298
<i>Основні терміни і поняття</i>	298
Розділ 16 ЗОВНІШНІ ЕФЕКТИ І СУСПІЛЬНІ БЛАГА	299
16.1. Види зовнішніх ефектів та особливості їх дії.....	299
16.2. Суспільні блага і їх ефективність	302
16.2.1. Особливості суспільних благ	302
16.2.2. Ефективність суспільних благ.....	303
<i>Контрольні запитання та практичні завдання</i>	305
<i>Основні терміни і поняття</i>	306
Глосарій основних термінів і понять	307
Бібліографія	335

ПЕРЕДМОВА

Розвиток ринкових відносин у нашій країні супроводжується появою численних суб'єктів господарювання, що об'єктивно ускладнює прийняття ними економічних рішень. Щоб досягти успіху потрібні знання правильних економічних дій у ринковому середовищі мільйонам суб'єктів при різних ситуаціях. Треба розуміти і ті мотиви й інтереси, що спонукають кожного до того чи того економічного вибору.

Метою посібника є вироблення у читача вміння об'єктивно і комплексно оцінювати економічну ситуацію, виходячи з ролі окремого суб'єкта у ринковій економіці. Логіка викладення матеріалу побудована на розгляді економічної поведінки суб'єктів господарювання, ґрунтуючись на принципі, що загалом раціональними вважаються такі дії, які зменшують економічні втрати, або збільшують вигоду.

Книга складається з шести частин, що містять взаємопов'язані розділи. Перша частина присвячена основам мікроекономічного аналізу. Тут дається визначення предмета мікроекономіки, розглядаються суб'єкти та об'єкти, основні методи мікроекономічного дослідження, здійснюється аналіз попиту та пропозиції, їх взаємодія та еластичність. У другій частині йдеться про теорію раціональної поведінки споживачів, зокрема особливості прийняття ними рішень в умовах економічного ризику. Третя частина містить опис виробничої функції та аналіз основних видів витрат і доходів підприємницької фірми. Розуміння змісту цих понять є необхідним при вивченні поведінки фірми у якості виробника на конкурентних та неконкурентних ринках, де він діє як продавець виготовленої продукції (це досліджується у четвертій частині посібника), та аналізу поведінки фірми, що функціонує у якості споживача виробничих ресурсів (праці, капіталу, землі) на конкурентному ринку та ринку монополії (це розглядається у п'ятій частині). У четвертій та п'ятій частинах містяться відповіді на головні питання, що цікавлять підприємця: як встановлюється ринкова ціна на товари та ресурси, і який обсяг випуску благ забезпечує максимальний прибуток чи мінімальні збитки. Виходячи з цього підприємець вибирає форму організації своєї діяльності, яка забезпечить реалізацію його плану з найбільшою ефективністю та розробляє тактику і стратегію підприємницької діяльності. У заключній шостій частині розглянуто проблеми загальної ринкової рівноваги, розширено дослідження економічної ефективності, проаналізовано вплив на ефективність зовнішніх ефектів та умови ефективності виробництва суспільних благ.

Автор добре розуміє, що низка проблем у посібнику висвітлена недостатньо повно, а деякі підходи та ідеї є дискусійними. Тому буде вдячний за будь-яку конструктивну критику.